

ภูมิปัญญาทอผ้า "ทลื้อ" ทุกขั้นตอนทำ "ด้วยมือ" และ "ด้วยใจ"

โดย สายอรุณ ปินะดวง

ลุงเย็นหรือสาโรจน์ วงศ์ใหญ่ กับป้ามาลี วงศ์ใหญ่ กำลังรีดเม็ดฝ้าย

ชนเผ่า "ทลื้อ" เป็นอีกชนเผ่าหนึ่งที่มีวัฒนธรรมการแต่งกายเป็นของตนเองสืบทอดจากบรรพบุรุษมาช้านาน ด้วยเครื่องแต่งกายที่ทำมาจากผ้าฝ้ายทอมือทุกชิ้น มีความประณีต อันเป็นการแสดงคุณสมบัติหนึ่งที่สำคัญของชนเผ่าทลื้อ คือความอดทน ขยัน และรักสงบ โดยเฉพาะผู้หญิงทลื้อจะใช้เวลาทุ่มเทกับงานครีวเรือนและครอบครีวเป็นหลัก จึงมีเวลาประดิษฐ์ประดอยเครื่องแต่งกายผู้หญิงและผู้ชายอย่างลงตัว

"ลุงเย็น" หรือ "สาโรจน์ วงศ์ใหญ่" วัย 66 ปี เป็นคนหนึ่งที่ชอบง่วนกับการทำเส้นใยฝ้ายจากฝ้ายธรรมชาติ ภายในบ้านทลื้อที่มีบรรยากาศลมพัดเย็นสบาย ผู้สูงอายุหญิงทลื้อหลายคนต่างขลุกอยู่กับฝ้าย

กล่าวสำหรับการทำเส้นใยฝ้ายที่เห็นกันเฉพาะชนชาติทลื้อนับวันจะเหลือน้อยเต็มที เพราะผู้ทรงภูมิปัญญาที่มีความชำนาญเริ่มหายหน้าจากไป ประกอบกับลูกหลานที่สนใจเรียนรู้และสืบทอดหาได้ยาก

ลุงเย็นกล่าวถึงความยากง่ายของขั้นตอนต่างๆ กว่าจะได้มาซึ่งเส้นใยฝ้ายว่า ไม่อยากคิดว่ามันยากหรือง่าย แต่ทุกวันนี้คิดว่ามันทำมาจากใจ ความยากง่ายจึงไม่ใช่ประเด็น พอมีใครมาถามถึงขั้นตอนการทำเส้นใยฝ้าย ตั้งใจมาคิดจริงๆ ก็ทำให้ตกใจได้เหมือนกัน เพราะหากเริ่มต้นตั้งแต่การปลูกฝ้าย เก็บดอกฝ้ายนำมาตากให้แห้ง รีดเม็ดฝ้าย นำเนื้อฝ้ายมาตีให้ฟูก่อนที่จะนำไปคลึงกับไม้ไผ่เพื่อให้ได้ฝ้ายที่คลึงเรียบร้อยพร้อมนำไปกรอเป็นเส้นใยตามแบบฉบับภูมิปัญญาทลื้อ ก็ปาเข้าไปเกือบสิบขั้นตอน

เมื่อกรอฝ้ายให้เป็นเส้นใยเพียงเส้นเดียวกันแล้ว จากนั้นค่อยๆ ดึงเส้นฝ้ายออกมาจากที่กรอด้วยกรรมวิธีที่ละมุนละม่อมเพื่อไม่ให้เส้นฝ้ายขาดจากกัน และทำให้เป็นใจขนาดใหญ่ เมื่อได้เส้นฝ้ายเป็นใจที่ต้องการแล้ว จะนำไปย้อมสีธรรมชาติตามที่ต้องการ เช่น ต้นฮ่อม เปลือกไม้มะค่า เปลือกไม้ประดู่ ฯลฯ

หลังได้เส้นใยฝ้ายเป็นสีธรรมชาติที่ต้องการแล้ว ก็ต้องนำมากรอในหลอดเล็กๆ ยาวประมาณ 2 นิ้ว เพื่อให้มีขนาดพอดีใส่ในกระสวยไม้สำหรับร่อนเส้นใยในการทอผ้าได้อย่างเหมาะสม

ย้อมสีธรรมชาติ

"กว่าจะได้ผ้าทอแต่ละผืนต้องใช้เวลาพอสมควร ขึ้นอยู่กับลวดลายด้วย หากเป็นลวดลายนำไหลทลื้อปกติธรรมดา วันหนึ่งก็ทอได้เสร็จเป็นผืน หากเป็นผ้าทอที่ใช้ตกแต่งเป็นลวดลายผ้าโบราณ อาจใช้เวลาเป็นสัปดาห์หรือนานเป็นเดือน เมื่อใช้เวลานาน ลวดลายที่ประณีต ส่งผลให้มีคุณค่าทางศิลปะชนชาติทลื้ออย่างมาก ผู้ที่ตระหนักถึงความยากและคุณค่าของผ้าทอจะไม่เกี่ยงเรื่องราคาเลย แต่หากคนที่ไม่รู้ที่มา เป็นธรรมดาที่ต้องต่อรองราคา"

ลุงเย็นกล่าวว่า เกือบ 30 ขั้นตอนกว่าจะได้เส้นใยฝ้ายและผ้าทอออกมาเป็นผืน ก็จะทำด้วยความสุขใจทุกครั้งที่ทำ ซึ่งกินานมาแล้วกว่า 50 ปี

ลุงเย็นทอผ้าอย่างใจเย็น

"ผู้ที่สืบทอดและใส่ใจมาเรียนรู้การทำเส้นใยฝ้ายหาได้ยากมาก ผมมีลูกศิษย์คนหนึ่งเป็นหญิงสาวชาวญี่ปุ่น มาร่ำเรียนวิชาอันมาจากภูมิปัญญาชนชาติทลื้อ ตั้งแต่ขั้นตอนแรกของการทำเส้นใย ตลอดจนการทอผ้าให้เป็นลวดลาย จากนั้นเธอก็กลับไปญี่ปุ่น ผมหวังว่าความรู้ที่ได้จะถูกนำไปสร้างคุณค่าทางธรรมชาติได้อย่างดี เพราะการทำเส้นใยฝ้ายทุกขั้นตอนไม่มีการใช้สารเคมีใดๆ ดังนั้นนอกจากทำให้คนทำมีความสุขกับสิ่งที่ได้ทำแล้ว ยังส่งผลดีต่อสุขภาพเพราะไม่มีสารเคมีปนเปื้อน ซึ่งภูมิปัญญาตรงนี้ก็ยิ่งหวังว่าจะมีลูกหลานชาวทลื้อมารับช่วงสืบทอดอย่างรู้คุณค่าต่อไป"

ต่อต้านหลัง

"มาลี วงศ์ใหญ่" ประธานกลุ่มทอผ้าแปรรูปย้อมสีธรรมชาติ บ้านธาตุสบแวน หมู่ 2 ต.ห้วยวน อ.เชียงคำ จ.พะเยา ญาติของลุงเย็น เป็นอีกผู้หนึ่งที่สืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทลื้อ มีความเชี่ยวชาญด้านการแกะลายผ้า ทำเส้นใยฝ้าย ทอผ้า และตัดเย็บสารพัด กล่าวว่า กว่า 30 ปี มาแล้วที่มีการสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทลื้ออันนำมาสู่การประยุกต์เป็นเครื่องนุ่งห่มและเครื่องใช้หลากหลายชนิดในปัจจุบัน ล้วนแล้วแต่เป็นผ้าทอธรรมชาติที่ผ่านกระบวนการของภูมิปัญญาชนเผ่าทั้งหมด

"ทุกขั้นตอนทำจากใจและมือ กว่าจะได้แต่ละชิ้นงานจึงต้องมีจิตใจที่มีความเพียรเป็นที่ตั้ง"

มาลี กล่าวต่อว่า กลุ่มทอผ้าแปรรูปฯ แห่งนี้เป็นต้นกำเนิดของชุดเครื่องแต่งกายไทลื้อเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย ที่มีการสืบทอดภูมิปัญญาจนกลายเป็นสัญลักษณ์สำคัญของไทลื้อเชียงคำในปัจจุบัน เพราะขั้นตอนการผลิตทุกอย่างมีลักษณะพิเศษที่ไม่สามารถลอกเลียนได้เลย

"เครื่องนุ่งห่มของชาวไทลื้อทุกชิ้นมาจากฝ้ายเนื้อดี ตั้งแต่การปลูกฝ้าย การรีดเม็ดฝ้าย การทำเส้นฝ้าย การย้อมสีธรรมชาติ การทอผ้าจากก็ด้วยมือ สุดท้ายถึงการตัดเย็บที่ประณีต

"ขณะนี้ไม่เฉพาะผู้ใหญ่หรือผู้สูงอายุที่ร่วมสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทลื้อ หากแต่เด็กเล็กทั้งผู้หญิงและผู้ชายต่างก็เข้ามาเรียนรู้และช่วยผู้ใหญ่ทำทุกขั้นตอน เช่น เวลาปิดภาคเรียน ลูกหลานจะเข้ามาช่วยรีดเม็ดฝ้าย ทำเส้นใยฝ้าย รวมถึงการทอผ้าด้วยลวดลายต่างๆ ซึ่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาคือ การสร้างความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวและชุมชนให้เกิดความเข้าใจกัน นำไปสู่การสืบทอดที่รับและส่งต่อด้วยใจจากรุ่นสู่รุ่นสืบไป"

ใครที่อยากสัมผัสภูมิปัญญาผ้าทอไทลื้อของลุงเย็น ติดต่อทางเบอร์โทรศัพท์ 08-9759-3317 หรือ มาลี วงศ์ใหญ่ หมายเลขโทรศัพท์ 0-5441-5382 และ 08-3031-7807

มติชนรายวัน วันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2552 ปีที่ 32 ฉบับที่ 11424 หน้า 8

ที่มา :

http://www.matichon.co.th/matichon/view_news.php?newsid=01pro20200652§ionid=0112&day=2009-06-20